

17 juni 2019, **Leiden**

“Is de minister bekend met het artikel...”

Een exploratieve studie naar hoe parlementsleden mediabronnen gebruiken bij het stellen van Kamervragen

Bachelor Project: Nationale Parlementen

Politologie – Universiteit Leiden

Student: R. Roodhuizen (S1360604)

Eerste lezer: T. Mickler

Tweede lezer: Prof. dr. R.A. Koole

**Universiteit
Leiden**

Instituut Politieke
Wetenschap

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
2. Theoretisch kader	4
2.1. <i>Achtergrondinformatie</i>	4
2.2. <i>Medialogica</i>	5
2.3. <i>Uitingen van mediagebruik</i>	5
2.3.1. <i>Oppositie- en regeringspartijen</i>	6
2.3.2. <i>Voorkeur politieke partijen</i>	7
3. Methode	9
3.1. <i>Case studie</i>	9
3.2. <i>Casus selectie</i>	10
3.3. <i>Data verzamelen en analyseren</i>	11
4. Resultaten en analyse	13
4.1. <i>Links – rechts schaal</i>	13
4.2. <i>Mediagebruik door de oppositie en regering</i>	14
4.3. <i>Mediagebruik individuele politieke partijen</i>	16
5. Conclusie	19
6. Literatuurlijst	21

1. Inleiding

“Een scheet in een netje” zo kwalificeert Theo Hiddema, Tweede Kamerlid namens Forum voor Democratie, het stellen van Kamervragen. “Het is vragen naar de bekende weg met maar één doel: aandacht. Daar ga ik mijn intelligentie niet aan opofferen” aldus Hiddema (Smit, 2018). Met ‘aandacht’ wordt naar alle waarschijnlijkheid ‘media-aandacht’ bedoeld. Hiermee stipt hij wellicht onbedoeld een lopend, groter debat aan over de invloed van media op politieke besluitvorming en communicatie. Deze scriptie tracht een bijdrage te leveren aan dit debat door zich te richten op de wisselwerking tussen Kamervragen en het gebruik van de media door parlementsleden.

Nationale parlementen, waar de Tweede Kamer in Nederland een voorbeeld van is, zijn de hoogst verkozen beraadslagende organen in westerse parlementaire democratieën. Als onderdeel van de wetgevende macht kunnen zij wetsvoorstellen indienen, bestaande wetten amenderen en nieuwe wetten aannemen. Daarnaast vertegenwoordigen zij de kiezer en vervullen ze met dit mandaat deliberatieve functies. Als laatste bezitten parlementen controlerende instrumenten waarmee zij het reilen en zeilen van de regering waarnemen. De instrumenten die zij hiervoor tot hun beschikking hebben zijn onder meer het starten van parlementaire onderzoeken en het stellen van mondelinge of schriftelijke vragen (Andeweg & Irwin, 2014). Een Kamervraag wordt gezien als een relatief zwak, symbolisch middel. Er wordt van de bewindspersoon verwacht antwoord te geven op de vraag die door het parlements lid wordt gesteld een enkel woord kan hier echter volstaan (Otjes & Louwerse, 2018).

Kamervragen bieden parlementsleden echter wel de gelegenheid om bepaalde kwesties naar voren te brengen in een poging invloed uit te oefenen op het wetgevingsproces. Dit zijn over het algemeen kwesties die de desbetreffende partij aan het hart gaan. Politieke partijen stellen vaker vragen over onderwerpen die in hun partijprogramma genoemd worden (Otjes & Louwerse, 2018; Vliegthart & Walgrave, 2011). De media vormen hierin een belangrijke informatiebron voor politici. De media fungeren als een soort zoekmachine die voortdurend signalen uit de samenleving aanleveren. Parlementsleden stellen naar aanleiding van deze informatie vervolgens vragen aan de regering. Kamervragen bevatten vaak verwijzingen naar artikelen van digitale en traditionele mediabronnen (Van Aelst & Vliegthart, 2014). Het is de vraag of deze artikelen willekeurig worden gekozen, waarbij de motivatie louter de inhoud is of dat hier een al dan niet onbewuste vooringenomen keuze achter schuil gaat. Het is interessant en elementair om te weten of een parlements lid een dergelijke voorkeur voor bepaalde mediabronnen heeft, dit zou namelijk de objectiviteit van zowel de journalist als de politicus ter discussie stellen. Deze scriptie hanteert daarom de onderzoeksvraag:

OV: Hoe gebruiken parlementsleden de media bij het stellen van Kamervragen?

De verhouding tussen media en politiek is een veelbesproken onderwerp. De huidige stand van zaken binnen de wetenschap zal hieronder uiteen worden gezet in het theoretisch kader. Daaruit zal blijken dat er beperkte literatuur aanwezig is die antwoord probeert te geven op de hiervoor besproken onderzoeksvraag. Daardoor zal dit een exploratieve studie worden die zich richt op het begrijpen van wat er aan de hand is ondanks dat het beperkt wordt in termen van bestaande studies. Kamervragen fungeren hierbij als geschikte onderzoeksdata voor het bestuderen van het gedrag van parlementsleden ten opzichte van de media, aangezien ze goed gedocumenteerd zijn en politici er steeds meer gebruik van maken (Voermans & Waling, 2016; Van Aelst & Vliegthart, 2014). Ook Martin (2011) onderschrijft het nut van het analyseren van Kamervragen om inzicht te krijgen in het gedrag van politieke partijen, parlementsleden en de rol die een parlement vervult in de samenleving. De onderzoeksopzet wordt vervolgens kenbaar gemaakt in de methodologie waarna de 490 gestelde Kamervragen door Nederlandse Parlementsleden in januari en februari 2018 worden geanalyseerd. Daarna worden de bevindingen besproken in de conclusie waarin een antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvraag en de opgestelde verwachtingen. Tenslotte worden er suggesties besproken voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1. Achtergrondinformatie

Zowel de politiek als de media hebben de afgelopen decennia grote veranderingen doorgemaakt, waarbij de algemene trend een verschuiving van vanzelfsprekendheid naar pluriformiteit en concurrentie lijkt te zijn. Politieke partijen ontstonden in het negentiende-eeuwse Europa als belichaming van diepe sociale, godsdienstige en regionale kloven. Partijen verbonden hiermee grote groepen burgers aan zich en waren zeker van een stabiel mandaat waarmee zij hun doelgroep konden dienen. Deze ooit zo duidelijke scheidslijnen zijn in de afgelopen decennia steeds verder gaan eroderen. De vastgeroeste politieke verhoudingen beginnen plaats te maken voor nieuwe partijen, nieuwe speelvelden (denk bijvoorbeeld aan het internet) en nieuwe retorica maar ook nieuwe culturele uitdagingen zoals het immigratie- en integratievraagstuk. De kiezer voelt zich hierdoor niet meer volledig vertegenwoordigd, dit resulteert in grote electorale volatiliteit wat de sterke positie van de partij aantast (Adriaansen & van Praag, 2010). Daarnaast behoren de terugloop in ledenaantallen, functieverlies door machtige niet-partijgebonden *one-issue* organisaties en ontworteling tot het ziektebeeld waardoor politieke partijen worden geteisterd (Engelen & Sie Dhian Ho, 2004; Kranenburg, 1995).

Het debat over de verhouding tussen politiek en media heeft voornamelijk betrekking op de nieuwsmedia (Strömbäck, 2010). Deze focus zal worden behouden in deze scriptie. De media zijn in de afgelopen dertig jaar, evenals de politiek, onderhevig geweest aan ingrijpende veranderingen. Na de Tweede Wereldoorlog hebben de massamedia een belangrijke rol gespeeld in de emancipatie en socialisatie van homogene groepen burgers, verdeeld langs sociale en religieuze scheidslijnen. Er was echter nauwelijks sprake van onderlinge concurrentie de media waren veelal (in)direct verbonden aan bepaalde maatschappelijke groeperingen (Wielenga, 2012; Adriaansen & van Praag, 2010). Deze periode staat bekend als *partisan logic*, waarbij omroepen en persmedia functioneerden als platform waarop specifieke facties van de sociaal-politieke elite het electoraat konden informeren over de ideeën en plannen die zij relevant achten voor het publiek om te weten (Brants & Van Praag, 2006). Het openbreken van de onwrikbare allianties tussen de media en politieke organisaties mondde uit in een sterk concurrerende, gefragmenteerde mediamarkt waarin de media gedwongen werden rekening te houden met de wensen van de ‘consument’. De politiek heeft hierin het nakijken en dient zich te conformeren aan het getransformeerde landschap en de logica van de media in plaats van andersom (Adriaansen & van Praag, 2010).

2.2. Medialogica

Een concurrerende mediamarkt legt de bal in de schoot van de kijker en de lezer. Zij dienen behaagd te worden zodat ze zich binden. Dit resulteert in een assertievere en kritische houding van journalisten ten opzichte van de politiek. Deze ontwikkeling staat sinds het werk van Altheide & Snow (1979) bekend als de dominante boventoon die de *medialogic* is gaan voeren. Dit in tegenstelling tot de *partisan logic* waarbij de media dansten naar de pijpen van de politiek. Medialogica gaat ervan uit dat de media een steeds grotere rol spelen in de samenleving en dat politici zich in hun gedrag en communicatie daarom hebben aangepast aan de media en hun logica (Strömbäck, 2008). Hieruit blijkt dat de media steeds onafhankelijker is geworden, en zich losworstelden uit hun voormalige volgzaam en reproducerende rol (Van Aelst, Maddens, Noppe, & Fiers, 2008). Er zijn legio formateisen die de manier waarop journalisten verslag doen van de politiek bepalen. Nieuwsmedia moeten namelijk in toenemende mate rekening houden met commercie (Strömbäck & van Aelst, 2013). Politici doen er vanuit deze redenatie goed aan om bijvoorbeeld geen eindeloze rede te houden maar om hun boodschap bondig over te brengen zodat het past in het format van het desbetreffende medium en zij vervolgens de nodige media-aandacht krijgen. Hieruit blijkt dat politieke partijen hun communicatie aanpassen aan de medialogica. Deze ontwikkeling suggereert *mediatisering* van de politiek (Strömbäck & van Aelst, 2013; Strömbäck, 2010). In dit licht hoopt deze studie een nuttige bijdrage te leveren aan het ontrafelen van de mate van mediatisering in het Nederlandse parlement.

2.3. Uitingen van mediagebruik

Aangenomen dat de media de politiek beïnvloeden en vice versa (Van Noije, Oegema & Kleinnijenhuis, 2008; Walgrave, Soroka & Nuytemans, 2007) is het de vraag hoe dit zich uit. Onderzoeken naar de verhoudingen tussen politiek en media richten zich veelal op het gebruik van media als aanleiding voor een Kamervraag en vervolgens op mediaberichtgeving met als aanleiding een Kamervraag. Deze wederkerige relatie zal vanuit een richting worden belicht in deze studie. De relatie *politiek > media* is zeker een interessant onderwerp voor vervolgstudies, wat kan dienen als aanvulling op de bevindingen van dit onderzoek. Voor nu kijken we naar het gebruik van de media door politici in Nederland (*media > politiek*). Van Aelst en Vliegthart (2014) onderschrijven een relatie in Nederland: Kamervragen bevatten in veel gevallen verwijzingen naar de media, bij mondelinge vragen ligt deze frequentie hoger dan bij schriftelijke vragen. Er werd tussen 2007 en 2016 in 57% van de Kamervragen verwezen naar een mediabron zoals krantenartikelen, televisieprogramma's, radioprogramma's of internetartikelen (Voermans & Waling, 2016). Hieruit kan worden opgemaakt dat de media-invloed substantieel is.

Van Aelst, van Santen, Melenhorst, & Helfer (2016) en Van Aelst & Vliegthart (2014) nuanceren dit beeld om het vervolgens weer te bevestigen. Zij tonen aan dat de berichtgeving in de media waarnaar

wordt verwezen als bron voor een Kamervraag, niet altijd de feitelijke trigger van deze vraag is. De verklaringen of acties van andere politieke actoren die in een artikel worden genoemd zijn in enkele gevallen de daadwerkelijke essentie van de vragen. Dit geeft aan dat de media als belangrijk kanalen fungeren waar politici maar ook andere actoren graag hun boodschap of geschillen met andere politici op willen verkondigen. Dit komt vervolgens weer overeen met de ideeën over de mediatisering van de politiek. Het politieke spel wordt niet alleen gespeeld in de plenaire zaal van de Tweede Kamer maar ook op het toneel van de media. Uit de comparatieve studie van Vliegenghart et al. (2016) blijkt eenzelfde soort relatie te bestaan in meerdere westerse democratieën waaronder België, Spanje, Groot-Brittannië en Zwitserland. We weten inmiddels dat er veelvuldig wordt verwezen naar mediaberichtgeving in Kamervragen en dat dit duidt op een wezenlijke invloed van de media op de politiek. Deze kennis vereist nadere specificatie. Het is immers tot dusver onduidelijk hoe politieke partijen de media precies gebruiken als informatiebron voor hun Kamervragen. Doen alle partijen dat in dezelfde mate? Verwijst de ene partij vaker naar mediaberichtgeving of wordt een bepaalde mediabron vaker genoemd dan anderen? Deze vragen zullen in de komende paragrafen verder bestudeerd worden.

2.3.1. Oppositie- en regeringspartijen

Het gebruik van de media door politici kan verder worden gespecificeerd door te kijken naar de rol die een politieke partij op dat moment inneemt. Volgens Green-Pedersen & Stubager (2010) hebben de media een groter effect op oppositiepartijen dan op regeringspartijen. De reden is duidelijk: het soort informatie dat de media uitdraagt leent zich beter voor het gedrag van de oppositie in het parlement dan voor het ondersteunen van de initiatieven van de regering. Uit onderzoek naar de berichtgeving in de massamedia is gebleken dat deze zich bezighouden met het negatieve, het conflict, het controversiële; zij zijn erop gebrand een ‘schuldige’ aan te wijzen. Het is de taak van de oppositie om tegenstand te bieden tegen de regeren en ze uit te dagen, de media bieden hiervoor precies wat ze nodig hebben (Vliegenghart et al., 2016). In deze zelfde studie wordt een onderscheid gemaakt tussen oppositiepartijen en regeringspartijen van landen met een tweepartijstelsel en landen met een meerpartijstelsel. Oppositiepartijen gebruiken de media relatief meer wanneer ze tegenover een enkele zittende partij staan en regeringspartijen gebruiken de media relatief minder wanneer de regering uit meerdere partijen bestaat. Bij een meerpartijstelsel is de kritiek op elkaar naar verluidt milder aangezien de kans op een toekomstige samenwerking een stuk aanzienlijker is (van Aelst & Vliegenghart, 2014). Toch is ook in een meerpartijstelsel de oppositie op dat moment het aangewezen onderdeel binnen het parlement om de regering het vuur aan de schenen te leggen. Hier kan het kritische werk van journalisten zeer nuttig voor zijn. Vanuit die positie kan de volgende verwachting worden geformuleerd:

Verwachting 1: Kamervragen van oppositiepartijen bevatten vaker media verwijzingen dan die van regeringspartijen.

2.3.2. Voorkeur politieke partijen

Om de hoofdvraag volledig te kunnen beantwoorden dient ook gekeken te worden naar de reden waarom politieke partijen de media gebruiken. Een voor de hand liggende verklaring zou zijn dat journalisten misstanden aan het licht brengen en verslag doen van problemen die burgers ervaren; het is vervolgens de taak van een politicus om zich deze problemen aan te trekken. Een alternatieve verklaring is een, al dan niet indirecte, verbintenis tussen de twee instituten. Een politieke bias aan de kant van de media wordt opgemerkt en bekritiseerd vanuit de Nederlandse politiek. De berichtgeving vanuit de media zou niet representatief zijn voor het geheel aan opvattingen in de samenleving. Vooral vanuit de rechtse hoek zijn kritische geluiden te horen aangaande de vermeende ‘linkse’ media. Binnen de VVD werd er in de jaren zeventig en tachtig gesproken over de “rooie rotjongens uit Hilversum” (Brants, 2000). Op de website van Forum voor Democratie maken zij hun standpunt met betrekking tot de Nederlandse Publieke Omroep (NPO) duidelijk:

“Forum voor Democratie constateert grote vooringenomenheid in de publieke media. Een stuitende eenzijdigheid domineert, gekoppeld aan groot gebrek aan oprechte nieuwsgierigheid. De NPO is verworpen tot een instrument van het partijkartel en daarom denkt Forum voor Democratie dat een grondige sanering van de NPO een belangrijk onderdeel vormt in de kartelbestrijding.” (“Sanering NPO”, z.d.).

Het Nederlandse medialandschap bestaat uit een scala aan nieuwszenders, dagbladen en omroepen. Veel van deze media komen voort uit een periode van verzuiling die plaatsvond in de jaren twintig tot zeventig van de vorige eeuw (Andeweg & Irwin, 2014; Bos & Brants, 2014). De vier belangrijkste politieke stromingen destijds - sociaaldemocratie, liberalisme, katholicisme en protestantisme - hadden verschillende dagbladen en omroepen die diende als spreekbuizen voor hun politieke agenda. Zo was de katholieke zuil nauw verbonden met het dagblad *De Tijd* en *De Volkskrant* terwijl de sociaaldemocratische zuil haar kant van het verhaal verkondigde in *Het (Vrije) Volk* en *Het Parool*. Tot de protestantste zuil behoorde het blad *Trouw* en het *Nederlands Dagblad*, en de *Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC)*, *Algemeen Dagblad (AD)* en *De Telegraaf* werden als onderdeel van de liberale zuil beschouwd (Wielenga, 2012). De nationale omroepen waren ook verbonden aan een zuil, waarbij de meeste kleur bekennen in hun naam: de *Katholieke Radio Omroep (KRO)* behoorde tot de katholieke zuil, de *Nederlandse Christelijke Radio Vereniging (NCRV)* tot de protestante zuil, de *Vereeniging van Arbeiders Radio Amateurs (VARA)* was sociaaldemocratisch en de *Algemene Vereniging Radio Omroep (AVRO)* werd geassocieerd met de liberale zuil (Brants & Van Praag, 2006).

Het landschap is veranderd, er zijn nieuwe spelers bijgekomen waaronder veel internetplatformen. De politieke stellingname van de huidige media is een stuk minder evident dan vijftig jaar geleden.

Desondanks blijven dagbladen en andere mediabronnen historische actoren die door de jaren heen verschillende rollen hebben vervuld in de samenleving, van klankkast van een politieke partij tot kritisch onderzoeksinstituut. De heersende medialogica schrijft momenteel een belangrijke rol toe aan het publiek van de media. Het publiek bepaalt de afzet en er dient dus naar diens wensen geluisterd te worden. Deze marktgeoriënteerde journalistiek staat in schril contrast met de *partisan logic* die ten tijde van de verzuiling heerste. Haselmayer, Wagner & Meyer (2017) zien in deze medialogica een verband tussen de lezer en de politieke geaardheid van de berichtgeving in de media. Zij stellen dat de media eerder geneigd zijn berichten te plaatsen over politieke partijen die hun lezers voorstaan. Wellicht bestaan er nog altijd rigide relaties tussen bepaalde mediabronnen en politieke partijen maar lopen deze relaties niet meer via het elite niveau van beide organisaties, maar via de consument die de rol van lezer en van kiezer inneemt. Als we Haselmayer et. al. (2017) volgen in hun redentatie en erkennen dat bepaalde mediabronnen een voorkeur hebben voor bepaalde politieke partijen en deze bevindingen combineren met die van Otjes & Louwerse (2018) waaruit blijkt dat politieke partijen vaker Kamervragen stellen over onderwerpen die in hun partijprogramma's staan, valt te verwachten dat partijen hun mediabron selectief kiezen.

Verwachting 2: Politieke partijen hebben een voorkeur voor specifieke mediabronnen.

3. Methode

3.1. Case studie

Deze studie begeeft zich in een groter debat omtrent de verhouding tussen de politiek en de media. Deze verhouding kan op uiteenlopende manieren worden onderzocht. De keuze voor het analyseren van Kamervragen wordt ondersteund door onder andere de bevindingen van Martin (2011) die het nut van Kamervragen als onderzoeksobject voor het bestuderen van het gedrag van parlementsleden onderschreef. Er is hier sprake van een tamelijk breed geformuleerd probleem: de politiek en de media zijn verweven en de mate waarin zij door elkaar worden beïnvloed speelt hun objectiviteit parten, wat een aanleiding is voor onderzoek. Ondanks dat er al veel onderzoek naar deze verhouding is verricht is dit probleem zeer dynamisch en onderhevig aan veranderingen ten gevolge van de volatiliteit van het electoraat, internationale ontwikkelingen en technologische innovaties. De literatuur beperkt deze scriptie in het opstellen van gedetailleerde vragen en een duidelijke focus. Desalniettemin zijn er toch verwachtingen opgesteld die getoetst kunnen worden. Swanborn (2013) geeft in zijn boek 'Case studies: wat, wanneer en hoe?' een rijke beschrijving van het onderzoeksontwerp dat in deze studie gehanteerd zal worden. Swanborn erkent dat een case studie waaraan een breed en onsamenhangend theoretisch kader voorafgaat veelal leidt tot een explorerende aanpak. Dat is ook het geval bij deze scriptie. Er zal afgetast worden of er inderdaad sprake is van een samenhang tussen het type mediabron en de partij die ernaar verwijst, om zo de beperkte voorkennis te compenseren en een voorzet te geven voor vervolgonderzoek.

Swanborn erkent dat er gedurende een explorerende case studie vaak tegen variabelen aangelopen wordt die de vermeende relatie beter kunnen verklaren of het onderzochte causale proces verder kunnen invullen. Om te voorkomen dat dit een probleem oplevert wordt er aangeraden om zo open mogelijk te starten zodat de onderzoeker ontvankelijk blijft voor mogelijke zijsporen. Dit is tevens een grote beperking van een case studie; het lijkt nooit klaar. Ook in deze studie is het mogelijk om verloren te raken in de beschikbare data. Alle mogelijke verklaringen en relaties zijn interessant om uit te lichten. Er dient dus met een open blik focus aangebracht te worden zonder af te doen aan de nodige flexibiliteit. Dat is wat deze case studie zich voorneemt door de verhouding tussen de Nederlandse politiek en het Nederlandse medialandschap in kaart te brengen. Er bestaan meervoudige case studies over eenzelfde soort onderwerp. Vliegthart et. al. (2016) is eerder genoemd en een goed voorbeeld. Zij gaven toe een van de eerste te zijn die waagde aan een comparatieve studie tussen meerdere landen. Er is volgens hen echter een grote behoefte aan gedetailleerdere variabelen en nog uitgebreidere meervoudige case studies. Elk land kent zijn eigen geschiedenis, waaruit verschillende politieke partijen en media zijn voortgevloeid en dit zorgt voor een unieke dynamiek. Over 'de media' als overkoepelend containerbegrip kan pas iets gezegd worden als er eerst individuele casussen bekeken worden. Swanborn

erkent de beperktheid van de reikwijdte van de resultaten die een case studie oplevert. Generaliseren is lastig en behoeft uiterste voorzichtigheid. Met het oog op deze inzichten is er voor dit tijdsbestek en met de middelen omhanden gekozen voor een eenvoudige case studie. Pas nadat alle puzzelstukjes zijn onderzocht kan het grotere plaatje worden opgemaakt. Deze studie draagt daaraan bij door in te zoomen en een exploratieve studie op touw te zetten in Nederland.

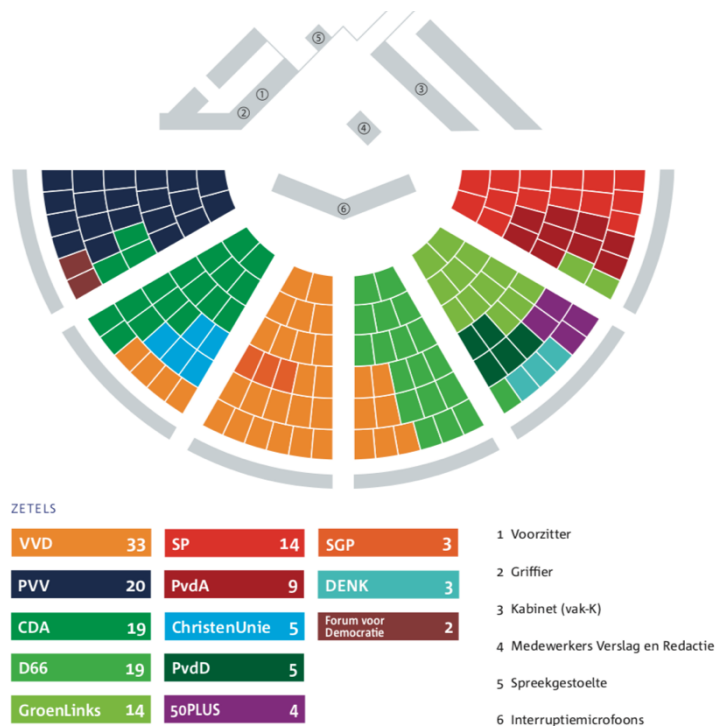
3.2. Casus selectie

Verschillende westerse parlementaire democratieën hadden dienst kunnen doen als focus voor deze studie. Een uitgebreide case studie zou bij veel landen een eventueel verband tussen de politiek en de media aan het licht kunnen brengen. In deze studie is echter gekozen voor Nederland als casus. Nederland is een zeer interessant en veelbesproken land. De politiek kent een rijke geschiedenis. Het partijprogramma van de Anti-Revolutionaire Partij onder leiding van Abraham Kuyper was ironisch gezien revolutionair. Het 1300 pagina's lange '*Ons Program*' was het eerste functionele partijprogramma in de geschiedenis (De Rooy, 2014; Wielenga, 2012). De media hebben in de jaren daarna verschillende rollen aangenomen, van een *partisan logic* naar *media logic* (Brants & Van Praag, 2006). Deze historische wortels van zowel de politieke partijen als de meeste mediabronnen bieden een interessante voedingsbodem voor een dergelijke studie. Tevens is het belangwekkend om te weten wat de nieuwe spelers doen. Door het evenredige kiesstelsel in Nederland hebben we veel kleine, nieuwe partijen die soms blijven hangen (zoals de PVV) of enkel de revue passeren (denk aan de Piratenpartij, Artikel1 en bijvoorbeeld de Boerenpartij). Dit resulteert in een pluriforme politieke arena.

Niet alleen is het politieke spectrum een goed uitgangspunt voor deze case studie, ook de bruikbaarheid van de Nederlandse Kamervragen is groot. Het stellen van Kamervragen is in veel parlementaire democratieën gebruikelijk. Wat echter niet overal de standaard is, is het mogen stellen van mondelinge Kamervragen vlak voordat het debat plaatsvindt met de bewindspersoon in kwestie. In Duitsland bijvoorbeeld moet een mondelinge Kamervraag ruim van tevoren worden ingediend, wat afdoet aan de actualiteit en relevantie van de vraag (Van Aelst et. al., 2016). In Nederland kan een vraag wel kort van tevoren worden geformuleerd, wat deze vraag zeer actueel maakt en bruikbaarder voor dit onderzoek aangezien er in een kort tijdsbestek gekozen moet worden voor een mediabron bij het stellen van een mondelinge Kamervraag. Deze overwegingen vormen samen een interessante, veelzijdige casus waarmee een onderzoek gedaan kan worden dat als voorbeeld zal dienen voor toekomstig onderzoek.

Het Nederlandse parlement, de Tweede Kamer, kent een evenredig kiesstelsel met sinds 2017 dertien Kamer fracties. In order van grootte zijn dat: Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD, 33 zetels), Partij voor de Vrijheid (PVV, 20 zetels), Christen-Democratisch Appèl (CDA, 19 zetels) Democraten 66 (D66, 19 zetels), GroenLinks (GL, 14 zetels), Socialistische Partij (SP, 14 zetels), Partij van de

Arbeid (PvdA, 9 zetels), ChristenUnie (CU, 5 zetels), Partij voor de Dieren (PvdD, 5 zetels), 50PLUS (4 zetels), Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP, 3 zetels), DENK (3 zetels) en Forum van Democratie (FvD, 2 zetels). In Figuur 1 is deze verdeling schematisch weergegeven in de arena van de Tweede Kamer.

Figuur 1: Indeling Tweede Kamer vanaf verkiezingen 2017 (Stafdienst Communicatie Tweede Kamer, 2017)

3.3. Data verzamelen en analyseren

Voor dit onderzoek zijn de mondelinge en schriftelijke Kamervragen gebruikt die door Tweede Kamerleden zijn gesteld in de periode 1 januari 2018 tot 28 februari 2018. Er is voor deze periode gekozen omdat het kabinet (Rutte III) is beëdigd op 25 oktober 2017 en begin 2018 dus al enige tijd bestond en er in januari en februari van dat jaar geen noemenswaardige gebeurtenissen hebben plaatsgevonden die de resultaten hadden kunnen manipuleren. Het aantal vragen dat onderzocht is komt neer op 468 schriftelijke vragen en 22 mondelinge vragen. Deze vragen zijn verkregen via de website van de Nederlandse Tweede Kamer¹. Deze vragen zijn stuk voor stuk geanalyseerd, op zoek naar een eventuele mediaverwijzing. Deze mediabron is vervolgens gekoppeld aan de partij(en) die de vraag stelde(n). Er is gekeken naar de partij waarvan het parlementslid die de vraag stelde lid was op het moment van stellen; de persoonlijke agenda van het lid komt in deze studie niet aan de orde. Politieke

¹ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen>

partijen zijn nog altijd de meest centrale en zichtbare politieke actoren in Westerse democratieën (Bardi & Mair, 2008), wat niet wegneemt dat de personalisering van de politiek een relevant en interessant zijspoor is waar een vervolgstudie ook inzichten in kan geven. In het geval dat een politieke partij verwees naar meerdere mediabronnen is deze vraag opgesplitst en tellen alle verwijzingen mee. Hetzelfde is gedaan voor de politieke partijen, een Kamervraag wordt geregeld gesteld door meerdere politieke partijen in zo'n geval kreeg elke politieke partij de mediaverwijzing toegeschreven. Dit proces heeft geresulteerd in 652 gevallen waarbij één politieke partij tegenover één mediabron staat. De variabelen die onttrokken zijn uit de Kamervragen zijn: de door de kamer toegekende code van de vraag, de politieke partij die de vraag stelt, de datum, de rol die de partij inneemt op het moment van stellen (regering of oppositie), of het een schriftelijke of mondelinge vraag is en de mediabron waarnaar verwezen wordt. Aan welke de minister of staatssecretaris de vraag gesteld wordt is buiten beschouwing gelaten, aangezien deze studie zich focust op de verhouding tussen de politieke partij in kwestie en de media.

Er werd door alle dertien partijen in totaal naar 152 verschillende mediabronnen verwezen. Deze zijn hergroepeerd tot 16 (groepen) mediabronnen met als voornaamste leidraad de frequentie van verwijzingen. De mediabronnen die voor de analyse zijn gebruikt zijn: De Telegraaf, NOS, Trouw, de Volkskrant, Algemeen Dagblad, Financieel Dagblad, NRC, Reformatorisch Dagblad, NU.nl, Nederlands Dagblad, RTL Nieuws, Het Parool, lokaal nieuws (groep: 41 mediabronnen), tv-programma's (groep: 13 mediabronnen), buitenlands (groep: 31 mediabronnen) en overig (groep: 55 mediabronnen). De groepen, *lokaal nieuws*, *tv-programma's*, *buitenlands* en *overig* bestaan uit nieuwsbronnen waar niet vaak naar verwezen werd in vergelijking met de grootste twaalf, een kleine greep uit deze groepen: GeenStijl, Hart van Nederland, boerderij.nl, de Correspondent, Follow the Money, Skipr, The Guardian, New York Times, Omroep Brabant, de Gelderlander en de Limburger. Er is voornamelijk gekeken naar de frequentie waarmee verwezen wordt naar bepaalde mediabronnen, deze zijn vervolgens uitgelicht. Mediabronnen kennen vele verschijningsvormen (denk aan de papieren uitgave van een krant naast hun digitale versie die ook voor niet-leden bereikbaar is door middel van hun website); dit gegeven is buiten beschouwing gelaten in deze studie.

4. Resultaten en analyse

4.1. Links rechts schaal

Om de resultaten met genoeg context te interpreteren dienen de politieke partijen die geanalyseerd worden te zijn gescoord om ze vervolgens op een politiek spectrum te kunnen plaatsen. Hiervoor is de reeds bestaande database van het *Manifesto Project* gebruikt. Hierin staat de veelgebruikte *Rile*-index, ontwikkeld door M. Laver en I. Budgde in 1992. Hiermee hebben de initiatiefnemers van het project 1117 partijen uit meer dan vijftig landen gegradeerd door middel van 4388 partijprogramma's verdeeld over 729 verkiezingen. Deze studie focust zich op Nederland en op de partijen die na de verkiezingen van 2017 zitting hebben genomen in de Tweede Kamer. Er zijn zodoende filters aangebracht in de dataset (country = 22 (Netherlands) & date = 201703 (de verkiezingen van 15 maart 2017)).

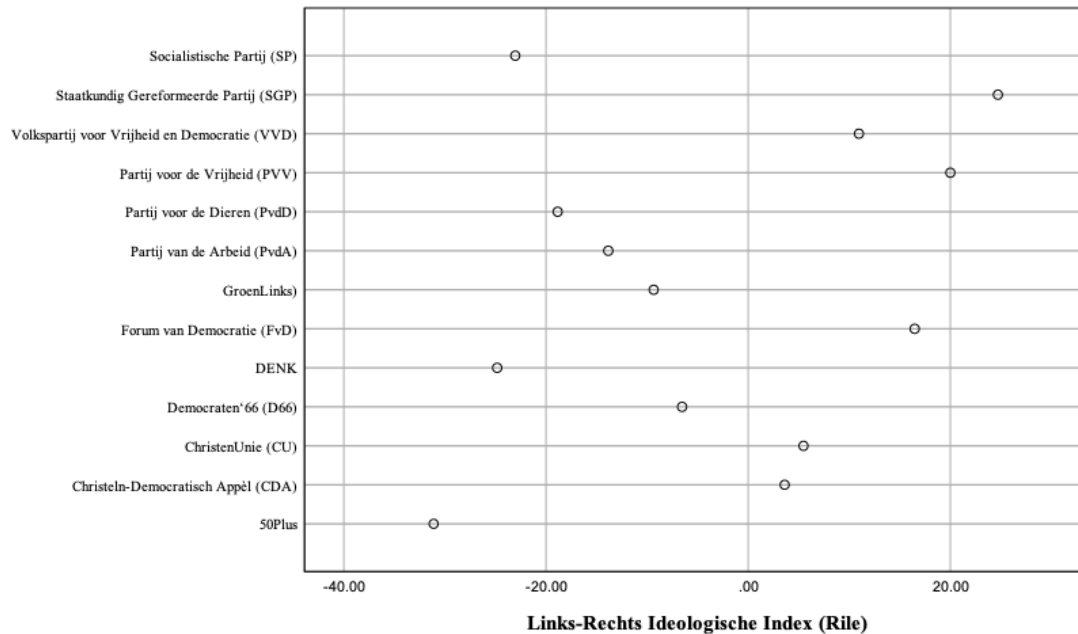
De *Rile*-index deelt partijprogramma's in door middel van vooropgestelde categorieën, zoals weergegeven in Tabel 1, waarbij er een tweedeling is gemaakt tussen overwegend linkse en rechtse categorieën. De formule ($Rile = R - L$) telt alle rechtse categorieën die genoemd worden in een partijprogramma bij elkaar op en trekt daar vervolgens de som van alle linkse categorieën van af. De *Rile*-index loopt van -100 (een partij noemt in dit geval enkel linkse categorieën in haar partijprogramma) tot +100 (een partij noemt in dit geval louter rechtse categorieën). Deze extremen komen nooit voor aangezien een partij vrijwel altijd zowel linkse als rechtse categorieën noemt en daarnaast ook spreekt over neutrale onderwerp die niet als links of rechts worden gezien.

Tabel 1

De categorieën verdeling door het Manifesto Project voor het ontwikkelen van de *Rile*-index

Links	Rechts
103: Anti-Imperialistisch	104: Militair: positief
105: Militair: negatief	201: Vrijheid en mensenrechten
106: Vrede	2013: Constitutionalisme: positief
107: Internationalisme: positief	305: Politieke autoriteit
202: Democratie	401: Vrije Markt Economie
403: Marktregulatie	402: Stimulansen: positief
404: Economische planning	407: Protectionisme: negatief
406: Protectionisme: positief	414 Economische Orthodoxie
412: Gecontroleerde economie	505: Beperking Verzorgingsstaat
413: Nationaliseren	601: Nationale manier van leven: positief
504: Uitbreiding Verzorgingsstaat	603: Traditionele Moraliteit: positief
506: Onderwijs	605: Wet en Orde: positief
701: Arbeidsgroepen: positief	606: Burgerzin: positief

Door middel van de dataset van het *Manifesto Project* en de scores die zijn toegekend aan de politieke partijen in kwestie met behulp van de *Rile*-index valt een schematische weergave te maken van het politieke landschap in Nederland na de verkiezingen in 2017 (Figuur 2), waarbij goed te zien is hoe de partijen zich tot elkaar verhouden.

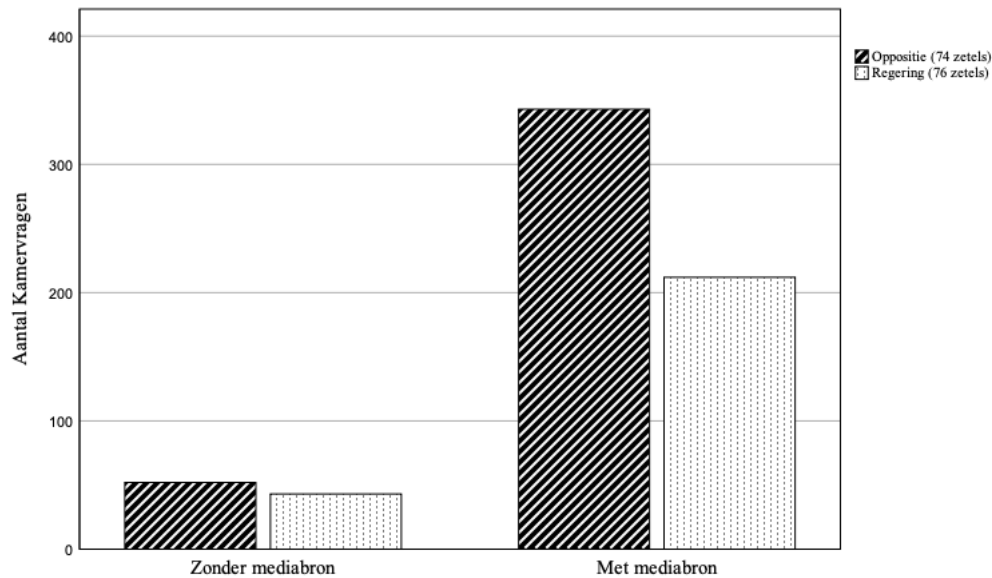
Figuur 2: Links-rechts verdeling Nederlandse politieke partijen (verkiezingen 2017)

Aan de hand van dit politieke spectrum zijn er drie groepen te onderscheiden: linkse politieke partijen, midden georiënteerde partijen en rechtse partijen. Tot de eerste groep behoren: 50PLUS, DENK, SP, PvdD, PvdA en het grensgeval GroenLinks. Het midden van het spectrum wordt vertegenwoordigd door D66, CU en CDA, waardoor de VVD, FvD, PVV en SGP overblijven en logischerwijs de groep rechtse partijen vormen.

4.2. Mediagebruik door de oppositie en regering

Voor het uiteenzetten van de eerste verwachting dient er gekeken te worden naar het verschil in frequentie van mediaverwijzingen in Kamervragen van oppositie- en regeringspartijen. Ten tijde van de onderzochte periode vormden de partijen PvdA, PvdD, 50PLUS, FvD, SGP, SP, GroenLinks, PVV en DENK de oppositie (tezamen 74 zetels), tegenover de regering bestaande uit de VVD, CDA, CU en D66 (76 zetels). Het aantal mediaverwijzingen in de gestelde Kamervragen door oppositie- en regeringspartijen wordt weergegeven in Figuur 3. Oppositiepartijen stellen meer vragen dan de regeringspartijen. Later in de resultaten wordt het gedrag van de individuele partijen verder toegelicht. Daarnaast bevat het overgrote deel van de Kamervragen een mediaverwijzing. Vervolgens blijkt ook

dat oppositiepartijen inderdaad vaker gebruik maken van mediaverwijzingen in hun Kamervragen en lijkt Verwachting 1 (V1) hiermee te worden waargemaakt, de hoeveelheid mediaverwijzingen van de oppositie oogt namelijk aanzienlijk groter dan die van de regering. Of hier een significant verschil achter schuil gaat is middels een Chi²-test getoetst.

Figuur 3: Aantal Kamervragen met en zonder mediaverwijzing gesteld door oppositie- en regeringspartijen (jan. – feb. 2018)

Tabel 2

De relatie tussen de rol van een partij en het gebruik van de media als bron voor Kamervragen

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	1.698 ^a	1	.193		
Continuity Correction ^b	1.415	1	.234		
Likelihood Ratio	1.677	1	.195		
Fisher's Exact Test				.211	.118
Linear-by-Linear Association	1.696	1	.193		
N of Valid Cases	650				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 37,27.

b. Computed only for a 2x2 table

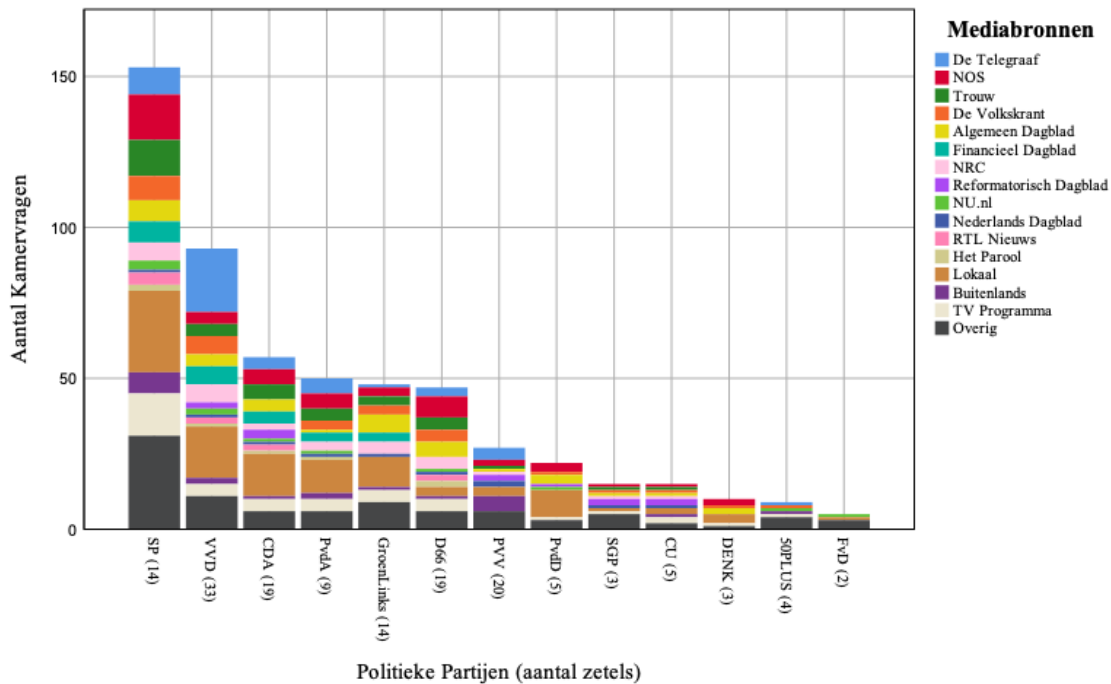
Er is een Pearson-Chi² test uitgevoerd om vast te stellen of er een verschil bestaat tussen de voorkeur van oppositiepartijen en regeringspartijen in het gebruik van een of meerdere mediabron(nen) in

Kamervragen. Het gebruik van media in Kamervragen bleek echter niet significant te verschillen tussen oppositie- en regeringspartijen, $X^2(1) = 1,698$, $p > 0,05$.

Eerder in deze studie werd al verwezen naar een zwakkere invloed van de media op de oppositie in een meerpartijstelsel in tegenstelling tot een eenpartijstelsel. Nederland regeert middels een coalitie. Deze coalities worden veelal gevormd door partijen die ideologisch dicht bij elkaar liggen en zodoende verenigbaar zijn. Dit is weliswaar geen garantie. De kabinetten Paars I en II onder leiding van Wim Kok, bestonden uit sociaaldemocraten en liberalen partijen, zonder samenwerking van de christendemocraten. De formatie na de verkiezingen in 2012 is hier een recenter voorbeeld van: de VVD en de PvdA stapten met elkaar in zee en vormden een kabinet (Wielenga, 2012). Volgens de *Rile*-index stonden deze partijen ideologisch gezien een stuk verder uit elkaar dan het huidige kabinet. In 2012 kreeg de PvdA een score van -6,56 en de VVD +22,63. Het toenmalige kabinet diende had dus een range van 29,19 punten te dichten in haar regeringsakkoord. Het huidige kabinet begeeft zich binnen een range van 17,49, wat op papier dus makkelijker te overbruggen zou moeten zijn. De kans op een verrassende coalitie, zoals die in 1994, 1998 en 2012, zou een verklaring kunnen zijn voor het uitblijven van een significant verschil tussen de hoeveelheid Kamervragen met mediaverwijzingen van oppositie- en regeringspartijen. Hard tegen hard is moeilijk te veroorloven gezien partijen de kans op samenwerking in de toekomst open willen houden. Daarnaast zullen regeringspartijen niet minder vragen gaan stellen omdat het in een meerpartijstelsel van belang is dat ook een regeringspartij zich blijft profileren door een kritische houding aan te nemen tegenover het zittende kabinet, juist omdat een partij kan besluiten te gaan regeren met een op het oog onverenigbare partij die ideologisch sterk van hen verschilt. Er zal in het gevoerde beleid altijd gezocht worden naar een gulden middenweg, wat de partij bij de volgende verkiezingen duur kan komen te staan (Vliegenthart et. al., 2016). Zo zal voor een groot aantal sociaaldemocraten de nederlaag van de Partij van de Arbeid na de verkiezingen in 2017 nog in het geheugen gegrift staan.

4.3. Mediagebruik individuele politieke partijen

De tweede Verwachting (V2) aannemelijk maken vereist een andere aanpak. Een voorkeur van politieke partijen suggereert een significant verschil in de hoeveelheid verwijzingen naar een specifieke mediabron tussen de politieke partijen. Figuur 4 maakt de benodigde data visueel, maar zegt nog niks over een eventueel significant verschil. Hiervoor is een One-Way ANOVA uitgevoerd (Tabel 3) waarbij de politieke partijen tegenover de gegroepeerde mediabronnen zijn gezet. Vervolgens zijn de door de *Rile*-index ingedeelde partijgroepen (links, midden, rechts) ook geanalyseerd en tegenover de mediabronnen gezet eveneens middels een One-Way ANOVA (Tabel 4). Hieruit zal blijken of bijvoorbeeld linkse partijen als collectief significant verschillen in hun keuze voor mediabronnen bij het stellen van Kamervragen ten opzichte van midden en rechtse partijen.

Figuur 4: Verdeling mediabronnen onder Kamervragen politieke partijen (jan. – feb. 2018)

De SP stelt veruit de meeste vragen. Dit correspondeert met de bevindingen van Van Aelst & Vliegthart (2014) zij zagen in hun analyse dat de SP en de PVV met afstand de meeste vragen stelden. Hun studie dateerde uit 2014, inmiddels is de PVV minder actief geworden en stelt deze partij lang niet meer zo veel vragen. De SP steekt er echter nog steeds met kop en schouders bovenuit. Een reden hiervoor kan gezocht worden in verklaringen die leden van het parlement namens de SP zelf hebben afgelegd. Zo blijkt uit het stuk van Bakker & De Pous (2012) uit de Volkskrant dat toenmalig veelvrager Sharon Gesthuizen (SP) zich laat inspireren door onder andere ingezonden brieven. Daarnaast geeft ze aan dat het weleens voorkomt dat ze mensen die zich zorgen maken aanraadt bepaalde misstanden te melden bij de pers, zodat zij vervolgens het artikel kan gebruiken als mediabron in een Kamervraag. Volgens Gesthuizen doet de bewindspersoon aan wie de vraag gericht is namelijk beter zijn best een Kamervraag te beantwoorden als er voorafgaand aan de vraag publiciteit over het desbetreffende onderwerp is geweest. Hiermee nuanceert zij het beeld dat politici klakkeloos meevaren op de waan van de dag.

In hetzelfde artikel uit de Volkskrant benadrukt Marianne Thieme, fractievoorzitter van de Partij voor de Dieren het nut van internetbronnen. Het zou een stuk sneller zijn en er verschijnen publicaties, waaronder van het Planbureau voor de Leefomgeving, over onderwerpen die hen interesseren. Ook Thieme bestrijdt het beeld dat politici zich laten meeslepen door dat wat in de media verschijnt. Volgens haar gaat er aan sommige vragen veel werk vooraf waarin ze een dossier opbouwen om zich hiermee hard te maken voor brede misstanden, waarvan een krantenartikel een voorbeeld of een uiting kan zijn en dus als verwijzing wordt gebruikt.

Dit alles geeft interessante en nuttige inzichten met betrekking tot V2. Het biedt echter geen uitsluitsel. Er kan niets gezegd worden over een daadwerkelijk significant verschil tussen de onderzochte politieke partijen. Een One-Way ANOVA geeft een nauwkeuriger beeld.

Tabel 3

Het verschil tussen de verwijzingen van politiek partijen naar specifieke mediabronnen

ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	858.521	12	71.543	1.534	.108
Within Groups	25144.158	539	46.650		
Total	26002.679	551			

In Tabel 3 is het resultaat van de One-Way ANOVA test af te lezen waarmee het aantal verwijzingen naar verschillende type mediabronnen wordt vergeleken per politieke partij. Er is geen significant verschil gemeten ($F(12, 539) = 1,534, p > 0,05$). Dit betekent dat de politieke partijen ten opzichte van elkaar dus niet significant verschillen in de manier waarop zij specifieke mediabronnen gebruiken. Het uitvoeren van een Post Hoc-test (Tukey) heeft in het geval van een niet-significant verschil geen toegevoegde waarde.

Met behulp van de *Rile*-index zijn de partijen geclusterd in drie ideologische groepen. Om een volledig beeld te krijgen van V2 is het ook van waarde om te weten of deze clusters significant vaker verwijzen naar specifieke mediabronnen ten opzichte van elkaar. Ook hiervoor is een One-Way ANOVA uitgevoerd waarbij de groepen partijen (links, midden, rechts) tegenover de zestien gegroepeerde mediabronnen zijn gezet.

Tabel 4

Het verschil tussen de verwijzingen partijgroepen naar specifieke mediabronnen

ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	211.176	2	105.588	2.253	.106
Within Groups	25680.022	548	46.861		
Total	25891.198	550			

Ook hier is geen sprake van een significant verschil ($F(2, 548) = 2.253, p > 0,05$). De groepen linkse, midden en rechtse partijen verschillen dus niet significant van elkaar in de manier waarop zij de media gebruiken bij het stellen van Kamervragen.

5. Conclusie

Het doel van deze case studie was het exploreren van een eventueel verband tussen het type mediabron en de politieke partij die deze bron gebruikte bij het stellen van een Kamervraag in Nederland. De beperkte literatuur bood net genoeg argumenten om verwachtingen op te stellen naar aanleiding waarvan onderzoek is uitgevoerd naar een vermeend verschil tussen het mediagebruik van oppositie- en regeringspartijen, individuele partijen en ideologisch geclusterde partijen. Allereerst is gekeken naar het gedrag van oppositiepartijen in vergelijking met dat van regeringspartijen. Er werd erkend dat de media gebruik maken van een bepaalde schrijfstijl in hun berichtgeving ten gevolge van een overheersende medialogica. Deze stijl zou beter aansluiten bij de manier waarop de oppositie zich opstelt tegenover de regering, namelijk kritisch en hier en daar afkeurend of zelfs beschuldigend. Kleine misstanden worden ook aangestipt en oppositiepartijen doen veel moeite om de regering aan de tand te voelen. Dit raakt de essentie van een parlementaire democratie waar altijd sprake dient te zijn van tegenwicht aan de machthebbers.

Een controlemechanisme waar veelal gebruik van wordt gemaakt door het parlement is het stellen van Kamervragen aan de regering. Deze zijn dan ook onder de loep genomen in een poging de eerste verwachting aannemelijk te maken: Kamervragen van oppositiepartijen bevatten vaker media verwijzingen dan die van regeringspartijen. Mediaverwijzingen werden bij deze verwachting gezien als kritische toevoeging aan een Kamervraag. Een vraag wordt door een mediaverwijzing meer beladen en actueler wat vervolgens de druk verhoogt voor de bewindspersoon die de vraag ontvangt. Dit onderkende voormalig Tweede Kamerlid Sharon Gesthuizen (SP) toen ze aangaf dat een minister eerder geneigd is uitgebreider te antwoorden indien er voorafgaand aan de vraag publiciteit is geweest voor het aan de kaart gestelde probleem. De verwachting (V1) is echter niet waargemaakt; er is geen significant verschil gevonden tussen het aantal mediaverwijzingen in gestelde Kamervragen door oppositiepartijen en door regeringspartijen. Een plausibele verklaring hiervoor zou gezocht kunnen worden in het soort partijstelsel waarin de onderzochte partijen opereren, een meerpartijstelsel vertoont een zwakker effect van de media op oppositiepartijen tegenover oppositiepartijen in eenpartijstelsels (Vliegthart et. al, 2016). Dit lijkt ook het geval in de onderzochte casus van deze studie, Nederland. Een meervoudige case studie, waarin verschillende partijstelsels met elkaar worden vergeleken, dient dit vermeende verband aan te tonen.

Vervolgens is de tweede verwachting opgesteld: politieke partijen hebben een voorkeur voor specifieke mediabronnen. De literatuur bood hier enkel een dun theoretisch kader. Toch leek het in de lijn der verwachting te liggen dat politieke partijen nieuwsbronnen kiezen waarmee zij een achterban delen. Nieuwsbronnen berichten namelijk vaker over de politieke aangelegenheden van partijen die hun lezers voorstaan (Haselmayer et. al., 2017). Otjes & Louwerse (2018) stelden vervolgens dat politieke partijen

eerder Kamervragen stellen over onderwerpen die terug te vinden zijn in hun partijprogramma en hun dus nauw aan het hart liggen. Het exploratieve karakter van deze studie heeft deze twee bevindingen samengevoegd en hieruit de verwachting geformuleerd dat er wellicht nog altijd sprake is van een relatie tussen het type mediabron en het soort partij dat deze mediabron gebruikt voor het stellen van een Kamervraag. De *Rile*-index uit het *Manifesto Project* bood hulp in het clusteren van ideologisch overeenkomende partijen zodat deze ook geanalyseerd konden worden als zijnde een groep van hetzelfde soort partijen. Uit de analyse van zowel de individuele politieke partijen als de drie clusters is geen significant verschil gebleken. Politieke partijen verwijzen niet significant vaker naar specifieke mediabronnen ten opzichte van elkaar. Daarnaast laten de linkse, midden en rechtse partijen geen significant verschil zien in het type mediabron waarnaar zij verwijzen. Wel valt op te merken dat er een grote discrepantie bestaat in het aantal Kamervragen dat gesteld wordt door politieke partijen, op het oog onafhankelijk van de zetelaantallen. Er zou namelijk verwacht kunnen worden dat grote partijen meer Kamervragen stellen dan kleinere partijen omdat zij meer middelen omhanden hebben om onderzoek te doen. Een tegenargument zou kunnen zijn dat kleinere partijen zichtbaarheid nodig hebben om de kans op meer zetels aanzienlijker te maken bij de volgende verkiezingen. Het stellen van Kamervragen kan hieraan bijdragen. Buiten kijf staat dat de interne motivatie van partijen een grote rol speelt. Forum van Democratie is een voorbeeld van een partij die er een sceptische houding jegens het stellen van Kamervragen op na houdt. Deze motivaties kunnen door middel van kwalitatief onderzoek, te denken aan interviews of een nog intensievere analyse van het gedrag van parlementsleden, in kaart gebracht worden. Zo wordt er bijvoorbeeld vaak naar de groep '*lokaal nieuws*' verwezen. Nieuwsbladen zoals de Limburger, de Tubantia of bijvoorbeeld de Gelderlander staan gevoelsmatig dicht bij de burger en de samenleving. Verwijzen naar lokaal nieuws, waarmee er dus lokale problemen aan de kaak gesteld worden, zou volgens deze redentatie voor binding met de kiezer zorgen. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de vraag of er significant meer wordt verwezen naar lokaal nieuws uit regio's die bekend staan als (voormalig) bolwerken van de politieke partij in kwestie.

In lijn met Swanborn (2013) kan na deze studie geen harde conclusie getrokken worden. Het antwoord op de onderzoeksvraag is nog deels open voor interpretatie. Politieke partijen lijken niet significant te verschillen in de manier waarop zij gebruik maken van specifieke mediabronnen bij het stellen van Kamervragen. Aan het begin van deze studie zijn er zorgen geuit ten aanzien van de eventuele aanwezigheid van significante verschillen en dus bij een relatie tussen bepaalde politieke partijen en specifieke type mediabronnen, de objectiviteit en onafhankelijkheid van de media dreigde in dit geval in het geding te raken. Het uitblijven van een significante relatie is wat dat betreft een geruststellende gedachte.

6. Literatuurlijst

- Adriaansen, M. L., & Van Praag, P. (2010). Nieuwe scheidslijnen en de turbulente relatie tussen politiek, media en burgers. In H. Dijkstra, P. Hoed, J. W. Hotslag, & S. Schouten (Reds.), *Het gezicht van de publieke zaak: Openbaar bestuur onder ogen* (pp. 241–272). Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Andeweg, R., & Irwin, G. (2014). *Governance and politics of the Netherlands* (Fourth ed., Comparative government and politics 044025823). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bakker, M., & de Pous, I. (2012b, 20 oktober). Is het de minister bekend dat... *De Volkskrant*. Geraadpleegd van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/is-het-de-minister-bekend-dat~ba4b411f/>
- Bardi, L., & Mair, P. (2008). The Parameters of Party Systems. *Party Politics*, 14(2), 147–166. <https://doi.org/10.1177/1354068807085887>
- Bos, L., & Brants, K. (2014). Populist rhetoric in politics and media: A longitudinal study of the Netherlands. *European Journal of Communication*, 29(6), 703–719. <https://doi.org/10.1177/0267323114545709>
- Brants, K. L. K. (2000, 24 november). *Double bind of de ambivalente relatie tussen politiek en media* [Oratie]. Geraadpleegd 16 juni 2019, van <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/5272/OR040.pdf;jsessionid=26BD08E3DC9F69DFD1F49E17D027857C?sequence=1>
- Brants, K., & Van Praag, P. (2006). Signs of Media Logic Half a Century of Political Communication in the Netherlands. *Javnost - The Public*, 13(1), 25–40. <https://doi.org/10.1080/13183222.2006.11008905>
- De Rooy, P. (2014). *Republiek van rivaliteiten: Nederland sinds 1813* (Vijfde, herziene druk.. ed.). Amsterdam: Wereldbibliotheek.
- Engelen, E. & Sie Dhian Ho, M. (2004). *De staat van de Democratie: Democratie voorbij de Staat* (Verkenningen/WRR, 4). Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Green-Pedersen, C., & Stubager, R. (2010). The Political Conditionality of Mass Media Influence: When Do Parties Follow Mass Media Attention? *British Journal of Political Science*, 40(3), 663–677. <https://doi.org/10.1017/s0007123410000037>
- Haselmayer, M., Wagner, M., & Meyer, T. M. (2017). Partisan Bias in Message Selection: Media Gatekeeping of Party Press Releases. *Political Communication*, 34(3), 367–384. <https://doi.org/10.1080/10584609.2016.1265619>
- Kranenburg, M. (1995, 20 juni). “Single-issues” doen politiek wegwijnen. *NRC*. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/1995/06/20/single-issues-doen-politiek-wegwijnen-7271570-a491313>
- Martin, S. (2011). Parliamentary Questions, the Behaviour of Legislators, and the Function of Legislatures: An Introduction. *The Journal of Legislative Studies*, 17(3), 259–270. <https://doi.org/10.1080/13572334.2011.595120>
- Otjes, S., & Louwerse, T. (2018). Parliamentary Questions as Strategic Party Tools. *West European Politics*, 41(2), 496–516. <https://doi.org/10.1080/01402382.2017.1358936>
- Sanering NPO*. (z.d.). Geraadpleegd van <https://forumvoordemocratie.nl/standpunten/sanering-npo>
- Smit, J. (2018, 30 mei). Hiddema (FvD) stelt laagste aantal Kamervragen: ‘Een scheet in een netje’. *HP De Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.hpdetijd.nl/2018-05-30/hiddema-fvd-laagste-aantal-kamervragen/>
- Stafdienst Communicatie, Tweede Kamer. (2017). *Zetelverdeling Plenaire Zaal*. Foto. Geraadpleegd van https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/zetelverdeling_5_april_2017.pdf
- Strömbäck, Jesper. (2008). Four Phases of Mediatization: An Analysis of the Mediatization of Politics. *The International Journal of Press/Politics*, 13(3), 228–246. <https://doi.org/10.1177/1940161208319097>
- Strömbäck, J. (2010). Mediatization and perceptions of the media's political influence. *Journalism Studies*, 12(4), 423–439. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2010.523583>

- Strömbäck, J., & Van Aelst, P. (2013). Why political parties adapt to the media: exploring the fourth dimension of mediatization. *International Communication Gazette*, 75(4), 341–358. <https://doi.org/10.1177/1748048513482266>
- Swanborn, P. G. (2013). *Case studies: Wat, Wanneer en Hoe?* Boom Lemma uitgevers.
- Van Aelst, P., Maddens, B., Noppe, J., & Fiers, S. (2008). Politicians in the News: Media or Party Logic? *European Journal of Communication*, 23(2), 193–210. <https://doi.org/10.1177/0267323108089222>
- Van Aelst, P., van Santen, R., Melenhorst, L., & Helfer, L. (2016). From Newspaper to Parliament and Back? A Study of Media Attention as Source for and Result of the Dutch Question Hour. *World Political Science*, 12(2). <https://doi.org/10.1515/wps-2016-0011>
- Van Aelst, P., & Vliegenthart, R. (2014). Studying the Tango. *Journalism Studies*, 15(4), 392–410. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2013.831228>
- Van Noije, L., Kleinnijenhuis, J., & Oegema, D. (2008). Loss of Parliamentary Control Due to Mediatization and Europeanization: A Longitudinal and Cross-Sectional Analysis of Agenda Building in the United Kingdom and the Netherlands. *British Journal of Political Science*, 38(3), 455–478. <https://doi.org/10.1017/s0007123408000239>
- Vliegenthart, R., Walgrave, S., Baumgartner, F. R., Bevan, S., Breunig, C., Brouard, S., . . . Tresch, A. (2016). Do the media set the parliamentary agenda? A comparative study in seven countries. *European Journal of Political Research*, 55(2), 283–301. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12134>
- Vliegenthart, R., & Walgrave, S. (2011). Content Matters: The Dynamics of Parliamentary Questioning in Belgium and Denmark. *Comparative Political Studies*, 44(8), 1031–1059. <https://doi.org/10.1177/0010414011405168>
- Voermans, W., & Waling, G. (2016, 12 juni). *De Campagne begint Vroeg dit Jaar*. Geraadpleegd 17 juni 2019, van <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/rechtsgeleerdheid/instituut-voor-publiekrecht/de-campagne-begint-vroeg-dit-jaar---notitie-12-juni-2016.pdf>

Walgrave, S., Soroka, S., & Nuytemans, M. (2007). The Mass Media's Political Agenda-Setting Power. *Comparative Political Studies*, 41(6), 814–836.
<https://doi.org/10.1177/0010414006299098>

Wielenga, F. (2012). *Geschiedenis van Nederland: Van de Opstand tot heden*. Amsterdam: Boom.